

<yacens@gmail.com> Yair Censor

הפורום להגנת ההשכלה הציבורית

16 בינואר 2014 בשעה
03:00הפורום להגנת ההשכלה הציבורית
<iris.agmon@gmail.com>
אל: yair@math.haifa.ac.il

הפורום להגנת ההשכלה הציבורית

נייר עמדה / הוגש לוועדה הציבורית להסדרת משילות ההשכלה הגבוהה

Posted: 15 Jan 2014 06:52 AM PST

בשלהי 2013 הוקמה ביוזמת שר החינוך ויו"ר המל"ג, הרב שי פירון, ועדה להסדרת המשילות של ההשכלה הגבוהה שיצאה בקול קורא לציבור להגיש לה הצעות וניירות עמדה. כמה חברים בפורום החליטו לנסח את עמדתם בנושאים שהוועדה אמורה לעסוק בהם ולהגישה. מפאת קוצר הזמן, לא היה ניתן להפיץ ולהחתיים תומכים בהיקף נרחב. לפיכך חתמו על הנוסח שלהלן 16 חברי פורום בלבד והוא הוגש לוועדה.

=====

נייר עמדה

מוגש לוועדה הציבורית להסדרת המשילות של ההשכלה הגבוהה מאת חברים/ות ב"פורום להגנת ההשכלה הציבורית"

להלן שתי הערות עקרוניות שראוי שידריכו את הוועדה בעבודתה. ההנמקות לעקרונות אלו יובאו בקצרה בהמשך נייר עמדה זה.

ראשית, בניגוד לנאמר בהודעה לעיתונות של המל"ג מיום 11.12.13 ובניגוד לתפיסה הנוכחית של המל"ג והממשלה, המל"ג והות"ת אינם מוסדות רגולטוריים ולא ראוי שיהיו כאלו. המל"ג והות"ת הם מוסדות תיווך וחציצה, אשר אמורים לייצג את מערכת ההשכלה הגבוהה וצרכיה בפני הממשלה, ולחלק בין מוסדות ההשכלה הגבוהה את המשאבים המוקצים למערכת על ידי הממשלה. מטרת החציצה הזאת היא להפריד בין הדיון והמו"מ הפוליטי בקביעת סך ההשקעה הציבורית בהשכלה גבוהה, דיון שבו תפקיד הממשלה הוא מרכזי ומוצדק, לבין הדיון והמו"מ על אופן חלוקת ההשקעה הציבורית בהשכלה הגבוהה בין מוסדות ההשכלה הגבוהה השונים. השקפה זו באה לידי ביטוי בחוק המל"ג המקורי, וראוי שהוועדה תנחה את המל"ג לחדול מפעולות ותפקידים של רגולטור שנטלה לעצמה.

שנית, עקרון יסוד שחייב להדריך את הוועדה הוא הגנה על האופי המבוזר של המחקר וההוראה האקדמיים. מאופיים ומהותם של המחקר וההוראה האקדמיים נובע שהעוסקים בהם בפועל הם בעלי מומחיות גדולה יותר בתחום עיסוקם מזו של שדרת הניהול של המערכת האקדמית. לפיכך, לא ראוי ששדרת הניהול תתערב בתכנים של המחקר וההוראה האקדמיים: התערבות כזו תהא בהכרח לוקה בחוסר מומחיות. יתר על כן, חילוקי דעות על תכנים בין מומחים אקדמיים הם דבר נורמלי ואף מפרה, והם מוכרעים בדיעבד, לאחר שנים של התפתחות של אסכולות מנוגדות. האיכות האקדמית מקודמת על ידי ההתפתחות החופשית של אסכולות מנוגדות, תוך הימנעות מניסיון להכריע בהן באופן ריכוזי. באופן כללי, האיכות האקדמית מקודמת על ידי ביזור של פעולות והחלטות, אשר מבטיח את המשך ההתפתחות של גישות מתחרות, ולא באמצעות כפייה של אחידות על ידי מרכז הגמוני.

בפרט, אופן פעילות "המערכת להערכת איכות" שהוקמה על ידי המל"ג לפני כעשור היא הפרה ברורה של העקרונות הנ"ל, משום שדוחות היחידה הזאת מיועדים לשמש ומשמשים בפועל בסיס להתערבות חיצונית במוסדות האקדמיה. זאת להבדיל ממצב בו המל"ג הייתה מפרסמת דוחות כאלה כמידע לציבור ו/או מגישה אותם למוסדות האקדמיים כהמלצה בלתי מחייבת.

פירוט

שתי הערות העקרוניות הנ"ל מבוססות על ניתוח של מהות המחקר וההוראה האקדמיים. מהות החקירה האקדמית,

העוסקת בחזית הידע האנושי, מחייבת לקבוע כהנחה מוקדמת שהעוסקים במחקר הם בעלי סמכא בדרגה הגבוהה ביותר בנושא עיסוקם, כך שהכפפתם לכל סמכות אחרת **בנושא מקצועם** היא בלתי הגיונית בעליל. ההנחה בדבר מומחיותם המובהקת של העוסקים במחקר מתקיימת בפועל בכל מוסד אקדמי ראוי לשמו. דברים דומים, בהתאמות מתבקשות, חלים גם על ההוראה האקדמית, שהינה הוראה של תכנים המצויים בחזית הידע האנושי.

חילוקי דעות בין מומחים בתחומם הם דבר אפשרי ובהחלט נפוץ, משום שהחקירה האקדמית חותרת אל האמת, אבל לעולם לא מגיעה אליה ואפילו אינה יכולה להעריך בוודאות את מידת הדיוק הנוכחית שלה בהערכת האמת. לפיכך, הידע האקדמי הוא תמיד חלקי וטנטטיבי: הוא אינו מאפשר להכריע בחילוקי דעות לגבי שאלות אשר נמצאות בחזית הידע, קל וחומר בנושאים שהינם מעבר לגבולו. לפיכך, במקרים של חילוקי דעות מתפתחות אסכולות שונות אשר מתמודדות ביניהן תוך הפריה הדדית עד שאחת מהן נהפכת דומיננטית או שנוצרת סינתזה ביניהן.

תכלית המוסד החברתי המכונה "אקדמיה" (ז"א הגדרת האקדמיה כמוסד חברתי שתפקידו קידום הידע וההבנה האנושית) מחייבת אי-תלות ואי-כפיפות מהותית שלה לסמכויות חיצוניות וכן אי-כפיפות מקצועית של יחידותיה ושל חוקריה כיחידים לגופים אקדמיים שמנהלים אותה כמוסד. חוקרים בודדים אינם כפופים מקצועית, למשל, בקביעת תוכן מחקרם ו/או הרצאותיהם, להנחיות ראשי המחלקות שלהם, מכיוון שלאחרונים אין יתרון מקצועי עליהם, אלא, בד"כ, להיפך, כאשר מדובר בתחום ההתמחות של הראשונים. כמו כן, אין שום צורך ממשי בכפיית אחידות של תכנים ע"י ההנהלה האקדמית מכיוון שתכלית הפעילות המקצועית – המחקר וההוראה – אינה נקבעת מבחוץ אלא מוגדרת כקידום והנחלת הידע המקצועי עצמו. יתר על כן, הצורך המהותי בחקירה חופשית וביקורתית מנוגד לקבלת כל סמכות של אחרים.

האמור לעיל חל לא רק על היחס שבין חוקרים בודדים לראשי המחלקות שלהם, אלא ביתר שאת על היחס שבין המחלקות הללו להנהלת המוסד האקדמי ולגופים חיצוניים, כגון המל"ג. מאן נובע שקיום גופי "הערכת איכות" של מחקר והוראה אקדמיים שהינם חיצוניים לאקדמיה, עומד בניגוד למהות האקדמיה ולתכלית קיומה. קל וחומר כאשר לגופים אלו ניתנת סמכות כפייה. לפיכך, "מערכת הערכת האיכות" שהוקמה במל"ג לפני כעשור היא הפרה ברורה של העקרונות הללו, בעיקר במקרה שהדוחות של מערכת זו משמשים כבסיס להתערבות חיצונית במוסדות האקדמיה.

יודגש עוד כי הערכת איכות אקדמית היא בלב ליבו של עיסוקם של אנשי המחקר באקדמיה: המערכת האקדמית עוסקת בכך באופן שוטף ואינטנסיבי. הערכה ביקורתית של עבודות מחקר קודמות הינה חלק אינהרנטי מן המחקר האקדמי עצמו, ובאופן דומה היא חלק מן ההכנה של הוראה אקדמית. בנוסף לכך, המערכת האקדמית עוסקת בהערכת עבודות מחקר ואיכות הוראה לצרכי החלטות על הקצאת משאבים שונים, ובפרט לצורך החלטה על שכירת חברי סגל חדשים, קידום ומתן קביעות.

העקרונות שנסקרו לעיל מסבירים מדוע רגולציה של מוסדות האקדמיה על ידי גופים חיצוניים למוסדות אלה מנוגדת למהות האקדמיה ולתפקידה החברתי. ראשית, נזכיר שהאנשים היחידים המוכשרים להעריך את איכות המחקר האקדמי הם מומחים בנושא המחקר אשר מומחיותם עולה על מומחיות החוקרים שהם מעריכים או משתווה אליה. אנשים כאלה אינם יכולים להימצא, ודאי שלא דרך קבע ותוך מחויבות עמוקה למשימתם, בגופי הערכה חוץ-אקדמיים. שנית, ואולי חשוב מכך, חופש המחקר וההוראה האקדמית חיוני לאיכותן של פעילויות אלה, משום שהאיכות האקדמית מבוססת על הפתיחות והביקורתיות של העוסקים במחקר והוראה. גופי הערכה חיצונית (בעיקר כאלה שיש בידם סמכות כפיה) מצמצמים את חופש המחקר וההוראה, לפיכך פוגעים באיכותה ואף עשויים לסכן את קיומה.

בנוסף לאמור לעיל, תפקיד האקדמיה כמעוז חירות החקירה והלימוד מאזן את צמצום החירות הזאת במוסדות חברתיים אחרים (לדוגמה, בצבא או בשירות הממשלתי), איזון שמתחייב מאופי החברה הליברלית. ודוק: החברה הליברלית בנויה על איזונים בין ערכים מנוגדים, כך שאם קיימים מוסדות אשר מתרכזים בערכי הביטחון והיציבות החברתית תוך צמצום ערך החירות, אזי מוסדות אחרים אשר מופקדים על ערך החירות חיוניים במיוחד לחברה.

הערת סיום

תפקיד הוועדה כפי שמופיע בשמה הוא בעייתי מכמה סיבות. הסיבה החשובה ביותר היא השימוש במונח "משילות" אינו מתאים כאשר מדובר בתכנון של מחקר והוראה אקדמיים. עניין אחר הוא ששמה של הוועדה מתייחס למערכת ההשכלה הגבוהה בעוד שפרטי ההודעה לציבור מתייחסים למוסדות התיאום שבין מערכת ההשכלה הגבוהה לבין הממשלה (קרי: המל"ג והות"ת). כך נוצר בלבול מושגי בין מוסדות ההשכלה הגבוהה (קרי: אוניברסיטאות ומכללות) לבין מוסדות התיאום הנ"ל. לבסוף, שמה של הוועדה (ויותר ממנו, דברי ההסבר המופיעים בהודעות של מל"ג לעיתונות) יוצרים את הרושם המטעה שהנושא המדובר הוא מרכזי לחיזוק ההשכלה הגבוהה בישראל.

מה שנחוץ לחיזוק מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל הוא הגדלה מהותית של המשאבים המוקצים למערכת, מה שמחייב שינוי התפיסות העומדות בבסיס הקצאת החסר הנוכחית. בפרט, יש להפנים את העובדה שלא ניתן לקיים

השכלה גבוהה איכותית על בסיס מיקור-חוץ של ההוראה (ע"ע "מורים מן החוץ"), כפי שהדבר נעשה בעיקר במכללות, אך גם באוניברסיטאות. חבל שההודעה לציבור אומרת במפורש שהוועדה לא תעסוק בנושא זה.

הוגש על ידי חברים ב"פורום להגנת השכלה הציבורית"

Email delivery powered by Google [הפורום להגנת השכלה הציבורית](#) You are subscribed to email updates from

.To stop receiving these emails, you may [unsubscribe now](#)

Google Inc., 20 West Kinzie, Chicago IL USA 60610